

NÅR KARTET STEMMER MED TERRENGET, MEN IKKE MED GAMLE GRENSEBESKRIVELSER

EN REISE MOT ELLEF RINGNES' ØY MED KOMPASSETS HEMMELIGHETSFULLE LUNER

ARTIKKEL AV

FRANK KJÆR

Likollen 67^B, 1481 HAĞAN

FRANK@KJÆR.NO

Telefon 67 05 01 10 ** Telefax 67 05 01 13

Artikkelen foreligger også i flere elektroniske formater.

© 2002 - Frank Kjær eMail: frank@kjaer.no

Når kartet stemmer med terrenget, men ikke med gamle grensebeskrivelser

En reise mot Ellef Ringnes' øy med kompassets hemmelighetsfulle luner.

Med utgangspunkt i gamle og uklare eiendomsgrenser, tar artikkelen for seg naturfenomenet rundt vandringen av den magnetiske nordpolen. For hele perioden fra 1820 til 2002, vil den magnetiske misvisningen **stedvis avvike om lag 23 grader**. Med 300 meters grenselinje angitt som en kompasskurs, vil man uten korreksjon havne **120 meter til siden** for angitt grensemerke, da er det ikke merkelig at man ikke kan finne grensemerkene ...

Bevisstheten rundt de praktiske konsekvensene av endret magnetiske misvisning synes ganske svak, selv om forskjellen mellom magnetisk og geografisk nordpol er barnelærdom for de fleste. I grensetvister har det ofte blitt påstått at manglende grensemerker skyldes **skjødesløshet og slurv** fra de som opprinnelig delte og beskrev eiendommene. Likeledes, har det i tilfeller blitt påstått at noen bevisst har **flyttet eller helt fjernet grensemerker**. Så sementert synes holdningen, at det i juridisk litteratur, lovforarbeider, rettspraksis, og offentlig forvaltning/rådgivning -- har dannet seg skole for at man må tillegge tidligere tiders delingsmenn hovedansvaret for uklare grenseforhold, foruten de som menes å ha flyttet merker. Dersom gamlingene nå hadde levd, hadde de nok blitt meget vred over å bli bedømt som **tullebukker og kriminelle** -- når det i virkeligheten er ettertiden som har misforstått og gjort nokså grove feil.

Det synes ganske merkverdig at noen ikke har funnet grunn til å etterprøve den ovennevnte holdning, men at tildels grove feil og misforståelser er blitt innarbeidet i praksis uten tilstrekkelig motmæle. Denne artikkelen påviser dessuten andre feilkilder og misforståelser som innvirker ved tolkninger av gamle grensebeskrivelser.

- Gjennom 30 års praksis har **advokat Hakon Kierulf** bistått i et uttall grensetvister. I mange av grensetvistene, har **parter og domstoler klødd seg i hodet** over grensemerkene som synes borte. Han har aldri før fått seg forelagt den forklaring som artikkelen påviser, men i etterpåklokskapsens lys -- er forklaringen helt innlysende og logisk. Hans uttalelse er vedlagt her.
- **Lagmann Ola Rygg** ved Agder lagmannsrett, er én av svært få (om noen andre i det hele tatt) dommere som også er utdannet som jordskifte kandidat, og har slik dyp innsikt i både jussens verden og jordskiftet. Han var **overrasket over det som påvises** i artikkelen, og mener at mange lesere vil få en "aha-opplevelse". Hans uttalelse er vedlagt her.
- **Norsk Landbruk**, tidsskrift som utgis av Landbruksforlaget, hadde i sitt nummer 9/2002 omtale av artikkelen. Faksimile av artikkel i Norsk Landbruk, vedlagt her.

Hele artikkelen finnes på Internett: http://home.c2i.net/kjaer_privat/

Mailadresse: grenser@kjaer.no

BEVISVURDERING AV GAMLE GRENSEBESKRIVELSER.

I grensetvister dukker det stadig opp gamle dokumenter med grensebeskrivelser og angivelse av kompassretninger som påberopes som viktige og avgjørende bevis. Et vanlig problem i slike saker har imidlertid vært at det ikke har vært mulig å finne de angitte grensemerker i de beskrevne grenselinjer. Så ofte har denne situasjon oppstått at det, både i lovforarbeider, teori og rettspraksis, har dannet seg skole for at dette skyldes manglende kompetanse hos, og feil og slurv fra, de legfolk som i sin tid forestod de aktuelle delingsforretninger. Denne oppfatning har frem til i dag vært så sementert at de færreste jurister, jordskifte kandidater og kartmålere, om i det hele tatt noen, har funnet (og kunnet) å ville etterprøve dens riktighet.

Nå foreligger imidlertid, fra en grunneiers hånd, en artikkel som tilsier en revurdering av tilliten til, og troverdigheten av, kompassangivelser i gamle grensebeskrivelser. Artikkelen, som er skrevet av Frank Kjær og sendt bl.a. Justisdepartementet men foreløpig er upublisert, vedligger. I denne påpeker han, og redegjør i en muntlig stil for, at den geografiske plassering av den magnetiske nordpol er under kontinuerlig endring. Han tar for seg den historiske kunnskap om dette, og påpeker at slik kunnskap synes å ha vært fraværende hos alle de opptrede ved, og således ikke hensyntatt av, de aktuelle domstoler.

Hovedbudskapet er at en så nøye beskrevet kompassangivelse som for eksempel NNO, må tas bokstavelig og at det, på grunn av at den geografiske nordpol stadig endrer sin posisjon, den tid som er gått, og avhengig av hvor eiendommen ligger, vil kunne være store forskjeller fra den tid beskrivelsen ble gitt og til grensen kontrolleres. Avviket varierer alt etter hvor i landet eiendommen befinner seg. Størst er variasjonene nordpå. Det påvises at med slik grensebeskrivelse fra 1820 kan kompasskursen frem til 2000 ha forskjøvet seg med for eksempel 22 grader. I praksis innebærer dette at med en grenselinje på 300 meter vil et eventuelt grensemerke i endepunktet ligge 114,5 meter til siden for dagens kurs. Nye kart og endret angivelse av kompassgrader har også spilt inn. På dette grunnlag var forskjellen i Ofoten fra 1879 frem til 2000 18 grader. For en tomt med en grenselengde på 50 meter tilsvarer dette en feilmåling på 15,6 meter i endepunktet, og en arealdifferanse på 386 m²

Frank Kjær tar i sin artikkel avstand fra den oppfatning at uklarheter som viser seg ved senere kontroll av de opprinnelig, med kompass beskrevne, grenselinjer skyldes at de som foresto disse ikke utførte sitt arbeide samvittighetsfullt nok. Han minner om at det var respekterte og ansvarsbevisste personer som var utpekt til og utførte dette arbeide. For så vidt er det typisk og bemerkelsesverdig at det ikke synes å ha vært undersøkt noe om på hvilken måte skylddelingsmenn selv har oppfattet, og ment å ha utført, det arbeidet de var satt til. I perioden 1960 - 1980 beveget den magnetiske nordpol seg lite, og etter den nye delingsloven av 1978 da nye målemetoder tatt i bruk har det vært lite feil. Men ennå lever "delingsmenn" av den gamle skole i beste velgående. Disse burde kunne gi vektige bidrag til slik forskning og det er å håpe at dette blir iverksatt.

Det er under enhver omstendighet å håpe at artikkelen vil gi de som arbeider med slike saker en "A-ha - opplevelse" samt inspirasjon til å bruke det som påvises i kommende grensetvister.

Hakon Kierulf

Vedrørende Frank Kjærs artikkel: "Når kartet stemmer med terrenget, men ikke med gamle grensebeskrivelser."

Jeg har lest Frank Kjærs artikkel med interesse, og kan helt ut slutte meg til den omtale av den som er gitt av advokat Hakon Kierulf. Jeg ser det som fortjenstfullt at Kjær har satt søkelyset på en aktuell problemstilling som tidligere i mange sammenhenger har fremstått som nokså uforklarlig, og gitt en forklaring på den som for meg var overraskende, men som umiddelbart virker overbevisende og - som advokat Kierulf uttrykker det - nok vil gi mange lesere en "a-ha-opplevelse".

Skien, 18. mars 2002

Ola Rygg,

jordskifte kandidat

lagmann i Agder lagmannsrett

NORSK Landbruk

121. årgang Nr. 9 – 23. mai 2002 Pris kr 48,-

NORSK Landbruk

Grunnlagt 1882 - 121. årgang

Postadresse:

Boks 9303 Grønland, 0135 Oslo

Besøks- og leveringsadresse:
Schweigaards gate 34 A

E-postadresse:

norsk.landbruk@landbruksforlaget.no

Telefon: 23 15 89 20 **Telefax:** 23 15 89 21

Sjefredaktør:

Tord Langmoen, tlf. 23 15 89 29/20

Redaksjonsleder:

Marianne Rohme, tlf. 23 15 89 82
marianne.rohme@landbruksforlaget.no

Produksjonsleder:

Liv Skarprud, tlf. 23 15 89 87
liv.skarprud@landbruksforlaget.no

Journalister:

Sivert Mausef, tlf. 23 15 89 84
sivert.mausef@landbruksforlaget.no

Bjert Schieldrop, tlf. 23 15 89 85
bjert.schildrop@landbruksforlaget.no

Gratisk formgiver:

Eile Forsanger
eile.forsanger@landbruksforlaget.no

Annonsejef:

Elisabeth Hagen, tlf. 23 15 89 51
elisabeth.hagen@landbruksforlaget.no

Senfarkonsulent:

Torstein Forseth, tlf. 23 15 89 90
torstein.forseth@landbruksforlaget.no

Annonsekonkulent:

Ellen Hellerud, tlf. 61 18 44 80 og
Tom Arne Hellerud, tlf. 61 17 49 50
atmedia@online.no

Annonsekoordinator:

Laila Fms, tlf. 23 15 89 92
laila.fms@landbruksforlaget.no

Sekretær abonnement:

Solveig Brekke Weltzien, tlf. 23 15 89 27
solveig.weltzien@landbruksforlaget.no

ISSN 0332-5474

Postgiro: 0660 51 56815

Bankgiro: 1822 07 50546

Utgiver: A/S Landbruksforlaget

Medlem av Den Norske Fagpresses Forening

Organisasjonsnr.: 982 519 985

Utgivelser: 22 pr. årti år 14. dag

Kontrollert opplag i 2001: 16 172 eks.

Godkjent leserkretsundersøkelse: Febr. 2001

Annonsepriser:

Se om utgivelsesplan og prisliste

Abonnementpriser i 2002:

Pr. år innen Norden, gårdbrukere: kr 749,-

Ikke gårdbrukere: kr 968,-

Pr. år utenfor Norden: kr 1 320,-

Pr. år studenter/elever: kr 245,-

Halvårsabonnement, gårdbrukere: kr 399,-

Ikke gårdbrukere: kr 538,-

Særtrykk: Se om prisliste

Trykk: Naper Informasjonsindustri AS

© Norsk Landbruk 2002

Grov tabbe gir feil grenser

Eiendomsgrensene dine kan være fullstendig feil. Ekspertene har forkastet gamle grensebeskrivelser fordi disse ikke stemmer med kartet. Lekfolk har blitt stemplet som inkompetente og slurvete. Men det kan være ekspertene som har tabbet seg grundig ut.

AV SIVERT MAUSET

Svært mange er vel klar over at den magnetiske og geografiske nordpol ikke stemmer overens. Det er også et kjent fenomen at den magnetiske nordpol beveger seg over tid, til dels ganske mye. Det vil gi kompasset en såkalt magnetisk misvisning.

Men mange fagfolk har ikke fullt ut forstått de praktiske konsekvensene av dette naturfenomenet. Problemet har oppstått ved nye grenseopp ganger. Selv om kartet stemmer med terrenget og kompasskursen er staket riktig ut, er det ikke samsvar mellom terrenget og den gamle grensebeskrivelsen. Konklusjonen til ekspertene har vært at de gamle delingsmenn ikke har visst hva de har gjort.

Fram til 1960

Men de gamle grensemerkene er som oftest der de skal være. I motsetning til de som går opp grensene på nytt. De vil finne seg på feil sted i terrenget på grunn av kompassets misvisning. Slike retningsavvik har vært opphav til mange tvister og beskyldninger om flytting av grensesteiner. Resultatet har vært avvísning av de gamle grensebeskrivelsene, nye har blitt trukket opp etter kompassretningen.

Eiendomsdelingene har siden den nye delingsloven som ble innført i 1978, blitt utført etter bedre målemetoder. I perioden 1960 til 1980 beveget dessuten den magnetiske nordpolen seg lite. Derfor vil ikke magnetisk misvisning skape tilsvarende problemer i framtida, som de delingsforretningene og grensebeskrivelsene som ble utført inntil rundt 1960. – Men det er gjennom årene gjort feil i tolkningen av

usikre eiendomsgrenser, det skulle ikke være nødvendig å fortsette med de samme feilene. Det sier grunneier Frank Kjær, som på eget initiativ har sporet opp årsaken til de tilsynelatende fullstendig gale grensebeskrivelsene. Kjær har henvendt seg til en rekke personer i fagmiljøene, som nesten alle har fått en aha-opplevelse over denne nye kunnskapen. – Det sitter nå enkelte jurister lett forskrekket rundt om, etter å ha sett de ekstreme feilkildene jeg har påvist.

Grenser en alvorlig sak

Frank Kjær tar som eksempel en konkret grensesak i Nordland, hvor en baserte seg på ujusterte kompasskurser og grenselinjer ut fra disse. Grensebeskrivelsene viste seg å være fullstendig uforståelige, fordi en uten å være klar over det, befant seg på feil plass i terrenget. – Justert for magnetisk misvisning viste kompasset 18 grader forskjell i 2000 i forhold til den opprinnelige grenseopp gangen i 1879. Grensebeskrivelsene viste seg da også å stemme langt bedre med terrenget når det ble tatt hensyn til dette, sier Frank Kjær.

Retningsavvik har ofte blitt forklart med at delingsmenn i tidligere tider ofte var omtrentlige og unøyaktige under skylddelinger, til tross for at eiendomsgrenser ble betraktet som noe svært alvorlig. Disse beskyldningene er også kommet fram i offentlige utredninger. – At ellers pålitelige og rettvise menn skulle gå fullstendig fra konseptene under eiendomsdelinger, tulle og tro med omtrentlige angivelser av de fire himmelretningene, det finner jeg svært lite sannsynlig, sier Frank Kjær. Han advarer også mot å ikke

ta hensyn til muntlige overleveringer angående grensemerker, til fordel for skriftlige kilder som ikke er korrigererte. – Dersom både muntlige og korrigererte skriftlige kilder peker i samme retning, er grunnlaget langt bedre for å finne de korrekte grenselinjene. Det er selvsagt lettere å finne grensemerkene hvis en leter på rett sted, påpeker Kjær.

Sementerte oppfatninger

– I grensetvister dukker det stadig opp

GAMLE GRENSER: Det kan være verd å stole på gamle eiendomsgrenser når det er misforhold mellom disse og nye oppmålinger.

Foto: Elin Brække

gamle dokumenter med grensebeskrivelser og angivelse av kompassretninger som påberopes som viktige og avgjørende bevis. Et vanlig problem i slike saker har imidlertid vært at det ikke har vært mulig å finne de angitte grensemerker i de beskrevne grenselinjer. Så ofte har denne situasjonen oppstått at det, både i lovforarbeider, teori og rettspraksis, har dannet seg skole for at dette skyldes manglende kompetanse, feil og slurv hos de lekfolk som i sin tid utførte de aktuelle delingsfor-

retningene. Det sier advokat Hakon Kierulf.

Ifølge Kierulf har denne oppfatningen av dårlig utført arbeid fram til i dag vært så befestet at svært få jurister, jordskifte-kandidater og kartmålere har reist spørsmålet om den har vært riktig.

Kierulf får støtte i sin vurdering av lagmann Ola Rygg i Agder lagmannsrett. Rygg, som også er utdannet jordskiftekan-didat, mener Frank Kjær nå har kommet med en overraskende, men likevel overbe-

visende forklaring på en aktuell problemstilling. – Dette er en aktuell problemstilling som i tidligere sammenhenger har framstått som nokså uforklarlig, sier Ola Rygg.

– Nå sitter det noen forbannede bønder rundt omkring, som innser at advokatene og dommerne ikke har forstått noe som helst med tanke på grenseganger, men i stedet sett seg på blind på lovboka, sier Frank Kjær. ■

Nye grense- oppganger

Å søke etter gamle grensemerker ved hjelp av kart og kompass, åpner for flere mulige feilkilder. Men det er mulig å korrigere for eventuelle misvisninger.

– I økonomisk kartverk er det ikke angitt misvisning for avviket mellom geografisk og magnetisk nordpol. Det er heller ikke presisert at rutenettet avviker fra det geografiske polpunktet, det forutsettes vel at kartleserne kjenner denne misvisningen, sier Frank Kjær. Dette i motsetning til vanlige turkart, hvor disse misvisningene er oppgitt.

En annen feilkilde er tregrensen. Den er ofte brukt som referansepunkt og dermed en potensiell feilkilde. Tregrensen vil som kjent flytte seg over tid. – Det må også tas hensyn til at vegetasjonen kan ha forandret seg på andre måter, myr kan ha tørket inn og fått andre tre- og plantearter, bekker har forsvunnet eller tatt nytt leie, tjern har grodd igjen og så videre.

Korrigere kursen

Kanskje den største feilkilden av alle er spesifikt angitte kompasskurs i grensebeskrivelsen. For å finne den rette kursen, må en vite hvor den magnetiske nordpol var når beskrivelsen første gang ble nedtegnet. Deretter må en finne ut hvor den magnetiske nordpolen er i dag. – Det kan fort bli 18-22 grader forskjell mellom de to tidspunktene, påviser Kjær. – Dersom linja skal være 300 meter lang til neste grensekryss, innebærer 18 grader differanse at neste grensekryss ligger 94 meter til siden for der en faktisk leter, og det bare på grunn av den magnetiske misvisningen. Kjær viser at det er enkelt for fagfolk å justere for denne misvisningen ved hjelp av matematiske formler.

Men det er bare første hinder. Kartets rutenett stemmer nemlig ikke med den geografiske nordpol. Ifølge Kjær er det

TREGRENSEN: Tregrensen er ofte brukt som referansepunkt. Den vil som kjent flytte seg over tid og er derfor en potensiell feilkilde.

kun helt oppdaterte orienteringskart som kan brukes for å legge kompasskursen etter rutenettet. Vanlige turkart viser rutenettets orientering i forhold til den geografiske polen, i økonomisk kartverk må det ses etter gradsmerkene i margen i over- og underkant av rutenettet.

– For å finne korrekt kurs, må en finne antall grader kartets rutenett avviker fra den geografiske nordpol. Eventuelt gamle kompasskurs angitt i bokstaver, må regnes om til systemet med en 360-graders sirkel som nye kompass benytter. Husk at i gamle dager var en betegnelse, som for eksempel NNO, å regne som en nøyaktig retningsangivelse. NNO tilsvarer følgende nøyaktig 22,5 grader etter dagens system, ikke bare en omtrentlig beskrivelse av nord-nordøstlig retning.

Misvisningen endres

Den magnetiske nordpolen flytter seg altså over tid, og med den endrer misvisningen seg. Korrigering krever derfor at en har korrekt tall for misvisningen, både for aktuelt sted og tidspunkt. – Misvisningen er ikke den samme for hele landet og må undersøkes for hvert enkelt tilfelle. Den kan også variere ut fra spesielle lokale forhold, sier Kjær. Dagens misvisning står angitt på nye kart, men disse opplys-

ningene går etter hvert ut på dato når kartet blir eldre. Et tips kan være å ringe kontrolltårnet på nærmeste flyplass. De har oppdaterte kart og kan gi eksakt misvisning på aktuelt sted.

Ute i felten vil framgangsmåten være den samme i dag som tidligere. – Er det gitt presise kompasskurs i grensebeskrivelsene, er metoden å starte på et fast og uomtvistet punkt. Det kan være en bekk, kjennelig bergnabb eller et kjent kryss i fjell eller jordfast stein. Deretter peiles kompasskursen mot et annet kjennelig punkt, sier Frank Kjær. Han påpeker det umulige i å samtidig gå i terrenget og følge kompassnåla nøyaktig, derfor må en gå fra punkt til punkt. Det absolutt beste er om en fra hvert punkt både kan se det neste og det forrige, særlig i ulendt terreng.

– Når en skal ettergå gamle grensebeskrivelser i dag, er det derfor viktig å korrigere for all misvisning og heller ikke se seg blind på kartet. Grenseganger og delinger ble gjort på stedet og kompasset konsulert der og da. Lokale forhold kan påvirke misvisningen, noe som ikke lar seg etterligne tilbake ved skrivebordet. Forhåpentligvis vil disse lokale påvirkningene gi likt utslag i dag som ved tidligere grenseoppganger, sier Frank Kjær. ■